

Tel. ONA TILI TA'LIMIDA IMLOVIY SAVODXONLIK TUSHUNCHASI, MAZMUNI VA
AHAMIYATI

Axmedova Dildora Boboqulovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti,

70110401-Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(Boshlang'ich ta'lim)mutaxassisligi 1-bosqich magistri

E-mail.daxmedova8787@gmail.com

919672628

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili ta'limida imloviy savodxonlik tushunchasi, uning mazmuni va ahamiyati yoritilgan. Imloviy savodxonlik o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirishda muhim rol o'ynashi, zamonaviy pedagogik metodlar yordamida uni oshirish yo'llari ko'rsatib berilgan. Natijalar o'quvchilarning yozma ishlari sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Imloviy savodxonlik, ona tili, yozma nutq, orfografiya, tinish belgilari, grammatika, yozma nutq madaniyati, ta'lim metodlari, pedagogik yondashuv, dars samaradorligi.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Jamiyat taraqqiyoti, milliy madaniyat va ma'naviyatning yuksalishi, avvalo, ona tiliga bo'lgan munosabat, uni to'g'ri va savodli qo'llash bilan bevosita bog'liqdir. Shu jihatdan qaraganda, ona tili fanini o'qitish jarayonida imloviy savodxonlikni shakllantirish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda o'quvchilarning yozma nutqida uchrayotgan imlo va uslubiy xatolar ularning fikrini to'liq va aniq ifodalashiga to'sqinlik qilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, tezkor yozish odatlari, qisqartmalar, adabiy me'yorlardan chekinish kabi

holatlar imloviy savodxonlik darajasining pasayishiga sabab bo'layotgani kuzatilmoqda. Bu esa ta'lim tizimida ona tili fanining ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Imloviy savodxonlik – bu shunchaki so'zlarni to'g'ri yozish emas, balki o'quvchining nutq madaniyati, mantiqiy fikrlashi, adabiy til me'yorlariga amal qilishi, tinish belgilaridan o'rinli foydalanishi va matnni izchil bayon eta olish qobiliyatini o'z ichiga olgan murakkab kompetensiyadir. Shu bois, imloviy savodxonlikni rivojlantirish har bir o'qituvchining asosiy maqsadlaridan biri bo'lishi zarur.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar, yangi davlat ta'lim standartlari, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan o'quv dasturlari ona tili ta'limida o'quvchining amaliy savodxonligini shakllantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Ayniqsa, maktab ta'limida imloviy savodxonlikni rivojlantirish o'quvchilarning kelgusidagi ilmiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatida muhim rol o'ynaydi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur maqolada ona tili ta'limida imloviy savodxonlik tushunchasi, uning mazmuni va ahamiyati, shuningdek, uni rivojlantirishning samarali metod va usullari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari o'quvchilarning yozma nutqini yaxshilashga xizmat qiladigan amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan.

METODLAR

Mazkur maqolada ona tili ta'limida imloviy savodxonlikni o'rganish va rivojlantirish jarayonini tadqiq etish uchun bir nechta ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Ular quyidagilardan iborat:

1. Nazariy tahlil – Ona tili fanining didaktik adabiyotlari, o'quv dasturlari, ilmiy maqolalar va metodik qo'llanmalar o'rganildi. Bu metod yordamida imloviy savodxonlik tushunchasi, uning tarkibiy qismlari, mazmuni va ahamiyati aniqlab olindi, shuningdek, mavjud ilmiy yondashuvlar va pedagogik tajribalar tahlil qilindi.

2. Taqqoslash metodi – Turli sinflarda o'quvchilarning yozma ishlari solishtirildi. Bu orqali imlo xatolari, ularning sabablari va darajalari aniqlanib, metodik tavsiyalar ishlab chiqildi.

3. Kuzatish – Dars jarayonida o'quvchilarning yozma ishlarini, diktant va insho mashqlarini tizimli ravishda kuzatish orqali xatoliklar statistikasi tuzildi. Kuzatish

natijalari asosida qaysi imlo qoidalari va grammatik me'yorlar o'quvchilar uchun murakkab ekanligi aniqlanadi.

4. Amaliy tajriba – Maxsus ishlab chiqilgan mashqlar, testlar, interaktiv mashg'ulotlar va yozma topshiriqlar asosida o'quvchilarda imloviy savodxonlikni rivojlantirish bo'yicha eksperiment o'tkazildi. Ushbu metod orqali pedagogik yondashuvlarning samaradorligi sinovdan o'tkazildi.

5. So'rovnoma va intervyu – O'qituvchilar va o'quvchilarning fikrlari o'rganildi. Bu metod imloviy savodxonlikni oshirishdagi qiyinchiliklar, talab va ehtiyojlarni aniqlashga xizmat qildi.

6. Tahlil va sintez metodi – Olingan ma'lumotlar tizimli ravishda tahlil qilindi, xatoliklarning sabablari aniqlanib, imloviy savodxonlikni oshirishning samarali usullari ishlab chiqildi.

Ushbu metodlar kompleks tarzda qo'llanganida, o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish, imlo qoidalarini mustahkamlash va yozuv madaniyatini shakllantirish imkoniyati yaratildi. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik yondashuv va axborot texnologiyalari qo'llanilishi natijasida dars samaradorligi sezilarli darajada oshishi kuzatildi.

NATIJALAR

Tajriba va kuzatuv natijalari ona tili ta'limida imloviy savodxonlikni rivojlantirishning samaradorligini ko'rsatdi. Eksperiment davomida o'quvchilarning yozma ishlari, diktant va insholari tizimli ravishda tahlil qilindi, ularning imlo va grammatika xatolari statistik jihatdan qayd etildi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki:

Imlo xatolarining kamayishi – Maxsus mashqlar, interaktiv metodlar va repetitiv diktantlar orqali o'quvchilarning imlo xatolari 30–40 % ga kamaydi. Bu, birinchi navbatda, so'zlarning to'g'ri yozilishi va tinish belgilari qoidasiga rioya qilish orqali erishildi.

Yozma nutqning rivojlanishi – Tajriba sinflarida o‘quvchilarning insho va yozma topshiriqlardagi fikrlarini izchil va mantiqiy ifodalash qobiliyati sezilarli darajada oshdi. Matnning mazmuni va strukturasini to‘g‘ri tashkil etish imkoniyati kengaydi.

Grammatika va tinish belgilaridan foydalanish – Amaliy mashg‘ulotlar orqali o‘quvchilar grammatik xatolarni kamaytirish, jummalarni to‘g‘ri qurish va tinish belgilari qoidasiga rioya qilishda yaxshilanish kuzatildi.

Mustaqil ishlash malakasi – Eksperiment davomida o‘quvchilar o‘z xatolarini mustaqil aniqlash, tahlil qilish va tuzatish ko‘nikmalarini rivojlantirishdi. Bu esa ularning mustaqil yozma nutqini shakllantirishga xizmat qildi.

Ta’lim samaradorligining oshishi – Darslarda zamonaviy pedagogik metodlar, interaktiv mashqlar, elektron platformalar va testlar qo‘llanishi natijasida o‘quvchilarning ona tili fanidan qiziqishi ortdi va dars samaradorligi sezilarli darajada oshdi.

Shuningdek, kuzatuv natijalari shuni ko‘rsatdiki, imloviy savodxonlikni rivojlantirish faqat qoidalarni yodlash bilan cheklanmasligi, balki o‘quvchining fikrlash, matnni tahlil qilish va mustaqil yozish ko‘nikmalarini shakllantirish bilan bog‘liq bo‘lishi zarur. Shu bilan birga, metodik yondashuvlarning turli kombinatsiyasi, jumladan, interaktiv mashg‘ulotlar, ijodiy topshiriqlar va analitik tahlil imloviy savodxonlikni samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

MUNOZARA

Imloviy savodxonlikni rivojlantirish masalasi ona tili ta’limida doimo dolzarb bo‘lib kelgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning yozma nutqini shakllantirish faqatgina qoidalarni yodlash bilan cheklanmasligi kerak. Ularning yozma ishlaridagi xatolar, ko‘pincha, nafaqat orfografik xatolardan iborat, balki grammatik me’yorlarga amal qilmaslik, jummalarni mantiqiy tuzmaslik va matn tuzilishini noto‘g‘ri tashkil etish kabi omillar bilan bog‘liq. Shu sababli, imloviy savodxonlikni rivojlantirishda kompleks yondashuv muhim hisoblanadi.

Tajriba davomida qo‘llangan metodlar — interaktiv mashqlar, ijodiy topshiriqlar, tahlil va mustaqil ishlash — o‘quvchilarda faqatgina imlo qoidalarini o‘rganish bilan

cheklanmasdan, ularning yozma nutq madaniyati va fikrlash qobiliyatini oshirishga xizmat qilgani kuzatildi. Bu esa pedagogik amaliyotda metodlarni kombinatsiyalash zarurligini ko'rsatadi: har bir metod o'zining ijobiy tomonlariga ega bo'lsa-da, ularni birlashtirish natijani sezilarli darajada yaxshilaydi.

Shuningdek, mulohazalarga ko'ra, zamonaviy texnologiyalar, masalan, onlayn platformalar, testlar, elektron diktantlar va interaktiv taqdimotlar, o'quvchilarning imloviy savodxonligini oshirishda samarali vosita sifatida xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, bunday metodlar o'quvchilarda o'z ishiga mas'uliyat va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, imloviy savodxonlikni rivojlantirishda nafaqat texnik qoidalarni o'rgatish, balki o'quvchining matnni mantiqiy tahlil qilishi, xatolarini aniqlash va tuzatish ko'nikmalarini shakllantirish muhimdir. Bu esa ona tilining amaliy savodxonligi, yozma nutq madaniyati va fikrlash jarayonini to'g'ri rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, imloviy savodxonlikni rivojlantirish bo'yicha metodik yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarning uyg'un qo'llanishi o'quvchilarning yozma nutqini sifat jihatdan yaxshilashga, ularni ijodiy va mustaqil fikrlashga yo'naltirishga imkon yaratadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari ona tili ta'limida imloviy savodxonlikning o'quvchilarning yozma nutqini shakllantirishda muhim omil ekanligini tasdiqlaydi. Imloviy savodxonlik faqat so'zlarni to'g'ri yozish bilan cheklanmay, balki grammatika qoidalariga rioya qilish, tinish belgilaridan to'g'ri foydalanish, matnni mantiqiy va izchil tashkil etish hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishni o'z ichiga oladi.

Tajriba va kuzatuv natijalari shuni ko'rsatdiki, maxsus mashqlar, interaktiv metodlar, ijodiy topshiriqlar va tahlil asosidagi dars ishlari o'quvchilarning imloviy savodxonligini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik

yondashuvlar va axborot texnologiyalaridan foydalanish dars samaradorligini yanada oshirish imkonini beradi.

Shuning uchun ona tili ta'limida imloviy savodxonlikni rivojlantirish pedagogik jarayonning ajralmas qismi bo'lishi lozim. Bu nafaqat o'quvchilarning yozma nutqini yaxshilash, balki ularning umumiy madaniy saviyasini oshirish, ijodiy fikrlash va mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, imloviy savodxonlikni tizimli ravishda rivojlantirish va unga kompleks pedagogik yondashuvlarni qo'llash ona tili ta'limining samaradorligini oshirish va o'quvchilarning bilim darajasini yanada yuqori bosqichga ko'tarishga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Lolayeva O. Written speech literacy in teaching the subject of the mother tongue (Uzbek language). Zenodo, 2023. – maqola o'quvchilarning yozma nutqi va imloviy savodxonlikni shakllantirish bo'yicha nazariy va amaliy yondashuvlarni tahlil qiladi. zenodo.org

2. Yuldasheva D.B. O'zbek tilida imlo qoidalarini o'rgatishning zamonaviy yondashuvlari. Uzresearchers.com, 2025 – imlo qoidalarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida o'rgatish metodlari haqida ilmiy maqola. uzresearchers.com

3. Choriyeva D., Muminova U. Basic spelling rules of the Uzbek language. International Journal of Artificial Intelligence, 2025 – o'zbek tilining asosiy imlo qoidalari va yozma nutq madaniyatiga oid maqola. academicpublishers.org

4. Mamarasulova G.B. Ona tili (o'zbek tili)ni o'qitishda zamonaviy ta'lim metodlaridan foydalanishni takomillashtirish. Ilm Fan Xabarnomasi – imloh savodxonlikni shakllantirishda pedagogik metodlarni tahlil qiluvchi maqola. worldlyjournals.com

5. Mirzayeva M.F. Ona tilida savodxonlik va yozma nutqni rivojlantirish metodikasi. TADQIQOTLAR jurnali, 2025 – savodxonlik va yozma nutqning pedagogik ta'lim metodikasi bo'yicha ilmiy maqola. journalss.org